

**ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
ПЕДАГОГА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

**PERSONAL AND PROFESSIONAL TEACHER'S
COMPETENCE:
THEORY AND PRACTICE**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

**НІКО
Суми – 2026**

УДК 371: 373: 374: 376: 377: 378

ББК 74

О 75

Рекомендовано до друку Вченою радою
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Протокол № 3 від «27» лютого 2026 р.

Редакційна колегія

Серих Л.В., к. пед. наук., доцентка КЗ Сумський ОІППО (головний редактор)

Бірюк Л.Я., д. пед. наук, професорка Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Вознюк А.В., д. психолог. наук, професорка КЗ Сумський ОІППО

Грицай С.М., к. пед. наук, доцент, проректор КЗ Сумський ОІППО

Ковтун Є.Ф., старша викладачка кафедри теорії і методики змісту освіти КЗ Сумський ОІППО

Коростіль Л.А., к. пед. наук, доцентка КЗ Сумський ОІППО

Лузан Л.О. к. пед. наук, проректорка КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

Собко В.О., к пед. наук, доцентка Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Тихенко Л.В., к. пед. наук, доцентка КЗ Сумський ОІППО, директорка КЗ СОРОЦПО та РТМ

Успенська В.М., к. пед. наук., доцентка Сумський ОІППО

Чуркіна В.Г., к. мистецтв., доцентка, директорка департаменту Online Studies громадської організації «Міжнародна наукова гільдія»

Шкурдода Л.О., викладачка кафедри теорії і методики змісту освіти КЗ Сумський ОІППО

О 75

Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: збірник наукових статей / за заг. ред. Л. В. Серих. Суми: НІКО, 2026. 266 с.

ISBN 978-617-7422-26-5

У збірнику наукових праць розміщені статті науковців, методистів, викладачів закладів вищої освіти, управлінців, учителів закладів загальної середньої освіти, викладачів закладів фахової передвищої, вищої освіти, вихователів закладів дошкільної освіти, керівників гуртків, методистів, завідувачів відділами, заступників директорів, директорів закладів позашкільної освіти з актуальної проблеми формування та розвитку особистісно-професійної компетентності педагога.

На шпальтах збірника наукових праць розкриваються педагогічні, професійні, соціальні, філософські, управлінські, психологічні, методичні характеристики особистісно-професійної компетентності педагогів дошкільної, початкової, загальної середньої, позашкільної, професійної, фахової передвищої, вищої освіти.

Матеріали конференції стануть у нагоді науковцям, керівникам закладів освіти, викладачам, учителям, вихователям, керівникам гуртків, педагогам, методистам, студентам – усім, кого цікавить проблема формування та розвитку особистісно-професійної компетентності педагога.

ISBN 978-617-7422-26-5

Редакція не несе відповідальності за зміст текстів і не завжди поділяє думки їх авторів

© Серих Л. В., 2026

© КЗ СОІППО, 2026

© Суми, НІКО, 2026

2. Павлова Ю. Оздоровчо-рекреаційні технології та якість життя людини: монографія. Львів: ЛДУФК; 2016. 356 с.
3. Слатвінська Л.А. Перспективи розвитку інклюзивного туризму в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. №5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1684>
4. Чупіна К.О. Реабілітація засобами інклюзивного туризму: психологічний аспект. Психологія та соціальна робота. 2021. № 1(53). С. 206–218.
5. Яковлева С.Д. Індивідуалізація і диференціація в процесі навчання учнів з порушеним інтелектом. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. Ред. кол. І.С.Попович, С.І.Бабатіна, І.Р.Крупник та ін. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. С.110-116.

Вертель Владислав Вікторович,
керівник гуртка Центру еколого-натуралістичної творчості
учнівської молоді Сумської міської ради,
доктор філософії з освітніх, педагогічних наук

ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНА ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Анотація. У статті проаналізовано стан еколого-натуралістичної освіти України в умовах воєнного та розглянуто конкретні перспективи повоєнного її розвитку у контексті професійної компетентності педагога.

Ключові слова: воєнний час, повоєнний розвиток, професійна компетентність педагога, еколого-натуралістична освіта.

Постановка проблеми. Воєнні дії, що тривають на території України, зумовили багатомірну кризу, яка виявила нові проблеми різного характеру та рівня складності. Збройна агресія спричинила суттєві трансформації у суспільно-політичному та соціально-економічному житті держави, що безпосередньо позначилося на функціонуванні системи освіти. У цих умовах особливої актуальності набуває професійна компетентність педагога закладу позашкільної освіти (далі – ЗПО), який виступає ключовою фігурою у забезпеченні стійкості, безперервності та якості освітнього процесу. Саме педагог ЗПО є носієм цінностей, знань і практичних умінь, що дозволяють адаптувати освітню діяльність до екстремальних умов та потреб здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Освітня галузь, маючи попередній досвід реагування на кризові явища 1990-х років, а також періоду пандемії COVID-19, продемонструвала відносну адаптованість до роботи в умовах воєнного часу [11]. Водночас зазначені події актуалізували низку нових викликів, що потребують нагального та комплексного розв'язання. Система позашкільної освіти України також опинилася в умовах суттєвих обмежень, однак засвідчила здатність до збереження функціональності та стійкості значною мірою завдяки професійній гнучкості, готовності до інновацій та високому рівню відповідальності педагогів, які оперативно змінювали форми, методи й зміст освітньої діяльності.

Проблеми організації освітнього процесу в ЗПО в умовах воєнного стану стали предметом наукового аналізу в працях А. Корнієнко [5, 6], В. Вербицького [2], О. Литовченка [7, 8], Л. Бондар і Л. Перепелиці [1]. Узагальнені в цих дослідженнях положення засвідчують необхідність цілісного підходу до відновлення та розвитку позашкільної освіти після деокупації територій і стабілізації безпекової ситуації. Водночас особливо наголошується на тому, що успішність цих процесів безпосередньо залежить від рівня професійної компетентності педагогів, їхньої здатності працювати в умовах невизначеності, міждисциплінарності та підвищеного соціального запиту.

Воєнні дії призвели до руйнування або пошкодження значної кількості ЗПО на території України. Значна частина здобувачів позашкільної освіти втратила можливість отримувати освітні

послуги за місцем проживання та була змушена змінити місце перебування в межах країни або за кордоном [13, с. 108-120]. У таких умовах педагог ЗПО виконує не лише освітню, а й соціально-педагогічну, адаптаційну та підтримувальну функції, забезпечуючи збереження зв'язку дитини з освітнім середовищем. Суттєвим викликом стало також скорочення мережі ЗПО, що актуалізує потребу у педагогах, здатних працювати в умовах оптимізації ресурсів і поєднання кількох напрямів діяльності.

У період дії воєнного стану Міністерство освіти і науки України здійснює методичний супровід організації позашкільної освіти [14; 15]. У рекомендаціях щодо реалізації еколого-натуралістичної освіти (далі – ЕНО) у ЗПО акцентується увага на доцільності залучення дітей та їхніх батьків до догляду за домашніми тваринами, які постраждали внаслідок воєнних дій. Реалізація таких форм роботи потребує від педагога розвиненої емоційно-етичної, психолого-педагогічної та комунікативної компетентності, а також уміння створювати безпечне й підтримувальне освітнє середовище. Застосування корекційно-розвивальних занять і тренінгів із використанням арт-терапевтичних та ігрових методів [18] розширює традиційне розуміння професійної ролі педагога ЗПО.

Позашкільна ЕНО продовжує функціонувати в умовах дистанційного та змішаного навчання, адаптуючись до нових освітніх реалій. Це зумовлює підвищені вимоги до цифрової та методичної компетентності педагога, здатного ефективно використовувати онлайн-платформи, цифрові ресурси та інтерактивні інструменти для реалізації практико-орієнтованого змісту ЕНО. У контексті діджиталізації особливої актуальності набуває вміння педагога здійснювати моніторинг освітніх досягнень, індивідуалізувати освітні траєкторії та забезпечувати зворотний зв'язок з учасниками освітнього процесу.

Очевидним є те, що у повоєнний період у системі позашкільної освіти посиляться орієнтація на практичну складову. У цих умовах педагог еколого-натуралістичного напрямку має виступати провідником ідей сталого розвитку, екологічної безпеки та відновлення довкілля, поєднуючи освітню, виховну й громадянську складові професійної діяльності. Це передбачає оновлення програмно-методичного забезпечення та безперервний професійний розвиток педагогів відповідно до викликів часу.

З огляду на значні екологічні збитки, завдані війною, еколого-натуралістичний напрям потребує модернізації змісту ЕНО з урахуванням інтересів дітей і батьків. У цьому процесі педагог позашкільної освіти виступає суб'єктом формування екологічної культури та відповідальної громадянської позиції молодого покоління, що підсилює значущість його професійної компетентності.

Актуалізується проблема впорядкування мережі ЗПО еколого-натуралістичного напрямку. Вирішальним чинником має залишатися якість і зміст освітніх послуг, що безпосередньо залежить від рівня професійної майстерності педагогів та дотримання професійного стандарту педагога ЗПО [17]. Саме стандарт задає орієнтири для розвитку ключових компетентностей педагога в умовах суспільних трансформацій.

У період воєнного стану позашкільна ЕНО в Україні оперативно реагує на наявні виклики. Пріоритетним завданням є створення безпечного освітнього середовища [13, с. 108-120; 12, с. 30-32], що потребує від педагога високого рівня організаційної, правової та управлінської компетентності. Забезпечення рівного доступу до якісних освітніх послуг актуалізує необхідність удосконалення нормативно-правового забезпечення та впровадження сучасних освітніх технологій [9, с. 30-40; 3].

Першочерговим завданням є узагальнення умов розвитку позашкільної освіти з урахуванням викликів воєнного часу, а також розроблення Національної стратегії освіти і науки України за напрямом «Позашкільна освіта», що передбачатиме визначення стратегічних орієнтирів професійного розвитку педагогів [16; 4; 10, с. 14-25].

У період повоєнного відновлення держава має забезпечити ресурсні умови для розвитку позашкільної освіти, зокрема шляхом упровадження механізмів матеріального стимулювання

педагогів і підтримки їхнього професійного зростання. Процеси євроінтеграції в освітній сфері мають сприяти підвищенню якості педагогічної діяльності та розширенню можливостей професійної самореалізації.

Висновки. На сучасному етапі необхідно визначити тактичні та стратегічні кроки, які після Перемоги можуть бути оперативно реалізовані. Вважаємо, що викладені положення доцільно врахувати під час розроблення програми оновлення системи позашкільної освіти України з акцентом на професійну компетентність педагога як ключовий чинник її сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Бондар Л. М., Перепелиця Н. В. Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти Сумщини: виклики воєнного часу. *Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. Інформаційно-методичний збірник*. 2022. С. 8–12.

2. Вербицький В. В. Програма розвитку позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку в умовах повоєнного відновлення країни. *Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій*: матер. І Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Кропивницький, 19 бер. 2024 р. / Кіровоградський обласний ЦДЮТ. Кропивницький, 2024. С. 11–14.

3. Інноваційний розвиток позашкільної освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа»: методичний посібник / за ред. В. В. Мачуського. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 223 с.

4. Концепція позашкільної освіти в умовах воєнного стану (Проєкт). *МОН України*. URL: <https://pou.org.ua/wp-content/uploads/Kontsepsiya-pozashkilnoyi-osvity-v-umovah-voyennogo-stanu.pdf> (дата звернення: 15.01.2026).

5. Корнієнко А. В. Діяльність закладів позашкільної освіти в умовах воєнного стану. *Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 19 грудня 2022 р. / Івано-Франківськ, 2022. С. 55–70

6. Корнієнко А. Освітня діяльність закладів позашкільної освіти в умовах бойових дій. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2022. № 26 (1). С. 190–198. URL: <https://surl.li/ihisyg> (дата звернення: 15.01.2026).

7. Литовченко, О. Заклади позашкільної освіти України в умовах війни: освітня, просвітницька, громадська діяльність. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр.* 2022. Вип. 26. Кн. 1. С. 213–225. URL: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-213-225> (дата звернення: 15.01.2026).

8. Литовченко О. В. Актуальні аспекти діяльності закладів позашкільної освіти в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення. *Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій*: матер. І Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Кропивницький, 19 бер. 2024 р. / Кіровоградський обласний ЦДЮТ. Кропивницький, 2024. С. 32–34.

9. Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти: методичний посібник / за ред. В. В. Мачуського. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 223 с.

10. Мосякова І. Ю. Концептуальні основи модернізації змісту позашкільної освіти : практико орієнтований посібник. Київ: Педагогічна думка, 2019. 713 с.

11. Освіта в незалежній Україні: розвиток та конкурентоспроможність: інформаційно-аналітичний збірник. Київ: МОН України, ДНУ ІОА, 2021. 450 с. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/Osvita-v-nezalezhnij-Ukraini-19.08.2021_FINAL-1-1.pdf .

12. Освіта в умовах воєнного стану інформаційно-аналітичний збірник / за ред. С. Шкарлета. Київ: МОН України, ДНУ ІОА, 2023. 64 с. URL: <https://surl.li/oebvtn>.

13. Освіта і наука України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник / за ред. С. Шкарлета. Київ: МОН України, ДНУ ІОА, 2022. 358с. URL: <http://surl.li/klhvcw>.

14. Про забезпечення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти під час дії воєнного стану: лист МОН України від 18.03.2022 № 1/3544-22. URL: <http://surl.li/tfyirse> .

15. Про організацію роботи закладів позашкільної освіти: лист МОН № 1/4142-22 від 14.04.2022. URL: <https://surl.li/pwqfyt> (дата звернення: 15.01.2026).

16. Просіна, О. В., Касьянова, О. В., Швень, Я. Л. Вектори розвитку позашкільної освіти як освітні тренди сучасності. *Вісник НАПН України*. 2021. № 3 (2). С. 1–8.

17. Професійний стандарт педагога позашкільного навчального закладу. *НЕНЦ*. URL: <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/19-11-230.pdf> (дата звернення: 15.01.2026).

18. Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2022/2023 н. р.: лист МОН від 10.08.2022 № 1/9105-22. URL: <https://surl.it/yvoppf> (дата звернення: 15.01.2026).

Вороніна Галина Леонідівна,

доцент кафедри освітнього менеджменту та виховання
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», кандидат педагогічних наук

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ВПРОВАДЖЕННЯ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті розглянуто особливості розвитку особистісно-професійної компетентності вчителів мистецької освітньої галузі на курсах підвищення кваліфікації в процесі ознайомлення з кейс-технологією. Розкрито суть та можливості case-study як стимулу для професійного зростання педагога в контексті нових вимог до професійної діяльності.

Ключові слова: особистісно-професійна компетентність, підвищення кваліфікації, мистецька освітня галузь, кейс-технології, case-study.

Постановка проблеми. З початком повномасштабного вторгнення РФ післядипломна педагогічна освіта не призупиняє виконувати завдання вдосконалення освіти та професійної підготовки вчителів шляхом поглиблення, розширення та оновлення її знань, умінь і навичок на основі здобутої раніше вищої освіти (спеціальності) або професійно-технічної освіти (професії) та практичного досвіду

Виклад основного матеріалу. Проблема розвитку професійної компетентності вчителя обґрунтована основними положеннями низки нормативних державних документів, зокрема Законів України «Про освіту», «Про професійний розвиток працівників», Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні, наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Програми навчання та професійного розвитку працівників навчальних закладів», Концепції реалізації державної політики в сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» тощо.

Основним напрямом підвищення кваліфікації вчителів мистецької освітньої галузі є розвиток професійних компетентностей. Спираючись на окреслені в професійному стандарті необхідні компетентності та вимоги до освітньо-педагогічної діяльності, скореговані воєнним часом, зауважимо, що в центрі уваги залишається особистісно-професійна компетентність.

Сучасна мистецька освіта висуває нові вимоги до професійної діяльності вчителя. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів) трактується як здатність моделювати зміст освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти, визначених державними стандартами освіти, та передбачає від учителя знань вимог результатів навчання за державними стандартами освіти; змісту мистецької освітньої галузі; методик й технологій моделювання змісту навчання тощо [3].

Так, завдання школи полягає не лише в ознайомленні учнівства з творами мистецтва, біографіями митців, а й у формуванні свідомого, критичного ставлення до культури як середовища існування. Важливим завданням учителя є усвідомлення поступу від академічного опановування технік до сучасного інтегративного підходу, орієнтованого на особистість – творця сенсів [1].